



حیوانات موذی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

بحث خطرات حیوانات موذی از موضوع‌های مهم و گسترده در سطح جهان است که سازمان آتش‌نشانی و خدمات ایمنی شهرداری تهران نیز وظایف ... بر عهده دارد. نگاهی اجمالی به روزنامه‌ها و مجلات بیا نگر اخبار مربوط به این حادثه است. هدف از تهیه این جزوه جمع‌آوری و ارائه مطالبی در این مورد به علاقه‌مندان در این زمینه است. با توجه به وظیفه آتش‌نشانان در زمینه امداد و نجات افزایش اطلاعات آنها در زمینه حیوانات موذی ضروری است. امید است این جزوه راهنمای مناسبی برای شناخت بحث حیوانات موذی باشد. این جزوه با موضوع حیوانات موذی به روش کتاب خوانی، کتب و جزوه‌های مرتبط جمع‌آوری شده است.

مسمومیت گاز گرفتن حیوانات

۱- گاز گرفتن سگ: گاز گرفتن هر نوع حیوان علاوه بر ایجاد زخم خطر عفونی شدن آن را نیز در پی دارد. خطرناک‌ترین نوع گاز گرفتن حیوانات، مربوط به مواردی است که ناقل بیماری هاری باشند. حیواناتی چون سگ، گربه، گاو، خوک، اسب، گرگ شغال، روباه، کفتار، گورکن، خفاش و سنجاب ناقل این بیماری هستند و در صورتی که انسان را گاز بگیرند احتمال ابتلای انسان به هاری وجود دارد. راه‌های ابتلای به این بیماری به شرح زیر است:

۱- حیوانات هار انسان را گاز بگیرند.

۲- لیسیدن خراش‌ها و زخم‌های سطحی پوست بدن انسان به وسیله حیوان مبتلا به هاری.

۳- تماس قطره‌ها و ترشحات دهان بیمار مبتلا به هاری، با ضایعات و خراش‌های موجود در پوست.

۴- تماس ضایعات و خراش‌های موجود در پوست با گرد و غباری که در غارها به وسیله خفاش‌های مبتلا به هاری آلوده شده‌اند و یا احتمالاً استنشاق این گرد و غبارها.

علائم هاری در انسان گاهی بعد از ده روز و معمولاً بعد از ۳ تا ۷ هفته پس از گاز گرفتن بروز می‌کند که احساس خارش و مور مور در ناحیه صدمه دیده و دردهای عصبی از نشانه‌های اولیه ابتلای به این بیماری است. در مراحل پیشرفته‌تر، فرد مبتلا به هاری به تشنجات حلقی دچار می‌شود و با وجود احساس عطش، از آشامیدن مایعات امتناع می‌ورزد. ترس از هوا و نور نیز از علائم بیماری است و در نهایت، شخص مبتلا به اشخاص و اشیاء در دسترسی خود حمله می‌کند. بنا براین هنگامی که یکی از حیوانات یاد شده شخصی را گاز بگیرد و یا با پنجه زخمی کند بخصوص که محل گاز در سر یا گردن یا صورت و بازوی شخص باشد، باید امکان ابتلای به هاری نیز مد نظر قرار گیرد.

اقداماتی که در مورد اینگونه مصدومان، می‌توانید انجام دهید این است که پس از گاز گرفتن، مدت کوتاهی زخم را به حال خود رها کنید تا خون جاری شده زخم را شستشو دهد و ویروس‌ها را از بدن خارج کند سپس محل زخم را با آب گرم و صابون بشوئید زیرا باعث غیر فعال شدن ویروس‌ها می‌شود. از بخیه زدن، دست کاری زخم، وسیع کردن زخم و از باز کردن نسوج اطراف آن جداً خودداری کنید و بی‌درنگ مصدوم را برای درمان اساسی به پزشک برسانید.

چنانچه امکان داشته باشد حیوانی را که گاز گرفته سالم بگیرید و چنانچه حیوان کشته شد سر او را برای تشخیص نوع بیماری، به مقامات مسئول تحویل دهید.

– مار گزیدگی

در جهان حدود ۵۰۰۰۰ نفر در سال به دلیل مار گزیدگی می‌میرند. در ایران اطلاعات دقیقی از موارد مار گزیدگی وجود ندارد، اما تعداد مرگ و میر ناشی از این حادثه زیاد نیست. دو نوع مار اصلی سمی و غیر سمی وجود دارد.

در دنیا نزدیک به دو هزار نوع مار وجود دارد ولی فقط سم ۴۰۰ نوع آنها کشنده است هر چند بیشتر این مارها کشنده نیستند ولی گزش آنها به علت ترس و نفرت آدمیان از آنها ممکن است باعث شوک روانی شود.

اگر مار را پس از گزش انسان کشته‌اند، جسد آن را باید برای تعیین نوع مار نگاه دارند تا هنگام درمان، روشن شود که علائم بیماری جنبه حقیقی دارد یا روانی و در صورت حقیقی بودن، پادزهر اختصاصی آن را برای درمان بیمار به کار برند.

– ویژگی مارهای سمی

- ۱- سر مثلثی شکل یا سر مسطحی که گردن پهن تر باشد
- ۲- مردمک‌های باریک دراز (مثل چشم گربه)
- ۳- لکه رنگی حساس بین چشم و سوراخ دهان
- ۴- طول عمر کوتاه‌تر
- ۵- رنگ‌های متفاوت تر
- ۶- دندان‌های نیش بلند

مارهای سمی از دندان‌های نیش خود برای تزریق سم استفاده می‌کنند. داخل این دندان مجرای وجود دارد که به کیسه سم در بدن مار راه دارد. هر چند هفته یک بار این دو دندان می‌افتد و دندان جدیدی جایگزین می‌شود. کیسه سم در دو طرف سر مار و پشت گوش داخلی او قرار دارد با انقباض و فشار وارد آمده در اثر گزش، فشرده و سم از طریق مجرای داخل دندان نیش به داخل بدن فرد وارد می‌شود.

اثر سم مار بستگی به نوع مار، نوع سم و مقدار سم مار و سن و وضع جسمانی فرد گزیده شده و زمان گزش دارد.

گزیدگی از روی لباس، خطرش کمتر است، سم مار جوان بیشتر است، اثر سم در پیران و کودکان بیشتر است، در هوای گرم حتی صبح موثر تر است. مارهای سمی ایران از نوع مار افعی، کبری و جعفری هستند که مقدار سم آنها عموماً کم است.

علائم و نشانه‌های مار گزیدگی مار سمی

درد ناگهانی شدید و سوزاننده، تغییر رنگ، دو زخم عمیق مجزا و حالت غش و یا شوک و خونریزی از محل زخم از علائم بارز مار گزیدگی است.

نکته: محل گزش همان محل اصلی مشکل نیست، بلکه محل تزریق سم حداکثر التهاب را دارد. وجود لکه نیش به صورت دو سوراخ کوچک و مایل معمولاً از علائم مشخصه مار گزیدگی است. در گونه‌های مختلف کیسه سم، عمق زخم، نوع سم، طول نیش و رفتار مار متفاوت است، اما به طور متوسط طول مسیر طی شده نیش مار در داخل بدن مصدوم حدود ۳ تا ۴ سانتی متر است.

نشانه‌ها و علائم اصلی مار گزیدگی عبارتند از:

- ۱- درد شدید، ناگهانی و سوزاننده در محل گزش که در طول ۱۰-۵ دقیقه ظاهر می‌شود.
 - ۲- دو سوراخ در کنار هم (ممکن است یک سوراخ دیده شود).
 - ۳- محل گزش در ۵ متورم می‌شود و در ۳۰ دقیقه تا ۴ ساعت باقی می‌ماند.
 - ۴- تغییر رنگ و تاول پر خون در ۲۴ تا ۳۶ ساعت پس از گزش
 - ۵- تهوع، استفراغ، تعریق و ضعف
- علاوه بر علائم کلی مار گزیده گی، گزش انواع مارها علائم اختصاصی نیز دارد که به بعضی از آنها اشاره می‌کنیم:

گزش مار دریایی دردهای عضلانی دارد و خونریزی درون ماهیچه صورت می‌گیرد و رنگ ادرار مسموم قرمز یا قهوه‌ای می‌شود گزش افعی‌ها بیشتر همراه با تورم شدید، خونریزی موضعی، ادرار خونی، منعقد نشدن خون و پیدا شدن دانه‌های قرمز و چسبندگی خون در یکی دو ساعت اول است. گزش کفچه مار و مار کبری، سستی، خواب آلودگی و فلج حلق را در پی دارد. نشانه‌های گزش مار کبری و کفچه مار در مدتی کمتر از یک ساعت بروز و به سرعت پیشرفت می‌کند به نحوی که سستی، اختلال دستگاه تنفس و احیاناً شوک قلبی را به دنبال دارد و مرگ بر اثر فلج دستگاه تنفس اتفاق می‌افتد.

— اقدامات اولیه در مار گزیدگی:

کمک‌رسانی به شخص مار گزیده باید به سرعت صورت گیرد و این کمک‌ها ساده، عملی و سودمند باشد.

اقدامات اولیه مار گزیدگی در خارج از مرکز در مانی اصولاً شبیه در مان شوک است. بیمار را باید آرام کنید و به پشت بخوابانید تا استراحت کند. سپس عضو آسیب دیده را با آتل بی حرکت کند و پایین تر از سطح قلب قرار دهید تا از سرعت انتشار سم در بدن کاسته شود. ضمناً شستشوی محل گزیدگی با

آب و صابون نیز ضروری است. تنوع مارها روش‌های برخورد متفاوتی با مار گزیدگی به وجود می‌آورد اما استفاده از باند محدود کننده در ۳ سانتیمتری بالای محل گزش الزامی است. هرگز از "تور نیکه" یا "گارو" برای بستن بالای زخم استفاده نکنید چون سرخرگ نیز بسته می‌شود و بافت‌های دور تر از محل گزش آسیب خواهد دید.

باند محدود کننده باند پهنی است که آن را تا حدی سفت می‌بندیم به طوری که یک مداد یا یک انگشت زیر آن قرار گیرد و فقط موجب بستن سیاهرگ‌ها شود، زیرا سیاهرگ خون را به قلب می‌برد و از آنجا سم در تمام بدن منتقل می‌شود. تنها درمان موثر مار گزیدگی، تجویز ضد سم آن در بیمارستان است.

نکته: استفاده از کمپرس سرد در محل مار گزیدگی مطلقاً ممنوع است. در صورت امکان سر مار نیز برای شناسایی به بیمارستان فرستاده شود.

امروز بیشتر محققان اعتقاد دارند که بیشتر زدن محل زخم باعث افزایش آلودگی و عفونت پوست محل تزریق می‌شود و مکیدن محل زخم که قبلاً در هر صورت توصیه می‌شد، امروز تنها در شرایط زیر توصیه می‌شود:

۱- مکش دهانی ترجیحاً نباید انجام شود و باید با استفاده از دستگاه مکش سم مار صورت پذیرد.

۲- در صورتی که در دهان امداد گر زخمی وجود دارد، مکش دهانی خطرناک است.

۳- فاصله مصدوم تا مرکز درمانی بیش از یک ساعت باشد.

۴- بیش از ۳۰ دقیقه از گزیدگی نگذشته باشد.

۵- طول مدت مکیدن محل زخم نباید بیش از ۳۰ دقیقه تجاوز نکند.

۶- فرد را مار مرجانی نگزیده باشد.

- نکات بسیار مهم: به تازگی در کتاب جراحی شوارتز توصیه شده است که در مار گزیدگی می‌توان از روش‌های بستن باند محدود کننده، بیشتر زدن و ساکشن (مکش سم) استفاده کرد، مشروط بر اینکه از زمان مار گزیدگی بیش از یک ساعت نگذشته باشد و این عمل مکش سم بیش از ۳۰ دقیقه به طول نیانجامد. خط برش در حین بیشتر زدن باید به صورت عرضی (نه ضربه‌ری) و بر روی محل تزریق سم و به صورت طولی نسبت به اندام گزیده شده باشد عمق بیشتر نیز باید به اندازه یک سوم فاصله بین دو نیش مار باشد. چون عموماً ضد سم مار در دسترس نیست، تزریق "پی نفرین" یک هزارم به مصدوم توصیه می‌شود.

نکته: خود و مصدوم را از مار دور کنید. مراقب مارهای مرده باشید بیاد داشته باشید که رفلکس گزش مار حتی ۲۰ دقیقه پس از مرگ مار در بدنش باقی می‌ماند.

گزش حشرات:

بیشترین گونه جانوری دنیا را حشرات تشکیل می‌دهند و به همین دلیل تعداد حشراتی که انسان را می‌گزند محدود نیست. از جمله مهمترین این حشرات می‌توان از زنبور عسل، زنبور قرمز، زنبور درشت، مورچه آتشین، عنکبوت (بیوه سیاه و قهوه ای گوشه گیر) و عقرب نام برد. در گزش حشرات محل گزش تنها یک نقطه است.

- علایم و نشانه‌های گزش زنبور عسل، زنبور قرمز، زنبور درشت و مورچه آتشین:

۱- درد ناگهانی ۶- خس خس سینه

۲- قرمزی ۷- تغییر رنگ پوست

۳- خارش ۸- اشکال تنفسی

۴- کهیر ۹- بیهوشی

۵- تورم ۱۰- شوک آنا فیلاکتیک

تنها عنکبوتی که قادر به گزش است، بیوه سیاه و قهوه ای گوشه گیر نام دارد. این حشره بدنی سیاه و یک لکه قرمز یا لکه زرد رنگی روی شکمش دارد.

- نشانه‌ها و علایم گزش عنکبوت بیوه سیاه :

۱- احساس درد شدید که محل آن ناپیدا است.

۲- دو محل قرمز رنگ کوچک و بسیار نزدیک هم

۳- سفتی و گرفتگی عضلات خصوصاً در صورت گزش شکم یا پشت مصدوم

۴- سردرد، لرز، تب، تعریق شدید، تهوع و استفراغ

- اقدامات و کمک‌های اولیه :

۱- علایم حیاتی بیمار را بررسی کنید و اقدام لازم را به عمل آورید.

۲- در صورت بروز شوک، آن را درمان کنید.

۳- محل را با کیسه یخ سرد کند. (مراقب یخ زدگی پوست باشید).

۴- نیش حشره را که در پوست جا مانده خارج کنید.

۵- از پماد یا محلول "کالامین- دی" استفاده کنید و در صورت بروز علایم شدید شوک "آنا

فیلاکتیک" مصدوم را به بیمارستان منتقل کنید.

- عقرب گزیدگی :

۶۰۰ نوع عقرب در جهان وجود دارد که بیشتر در مناطق حاره زندگی می‌کنند. بیشترین عقرب‌های

سمی ایران در مناطق نزدیک کویر کاشان زندگی می‌کنند. شدت گزیدگی بسته به میزان سم تزریق

شده دارد. بیش از ۹۰٪ درصد عقرب گزیدگی در دست، روی می‌دهد و کودکان بیشترین افرادی هستند که در معرض عقرب زدگی قرار دارند.

زهر عقرب‌ها با نیشی که در نوک دم آنها قرار دارد، وارد بدن می‌شود. عقرب‌های نوع کویبری فوق‌العاده خطرناک و سمی هستند و ممکن است گزیدگی آنها باعث مرگ فرد شود. چنانکه این نوع عقرب‌ها فردی را بگزند باید بلافاصله اقدامات مربوط به خنثی کردن سم انجام شود و گرنه مصدوم با خطر مرگ مواجه خواهد شد.

اگر عقربی که نیش کشنده ندارد کسی را بگزد مصدوم دچار ورم موضعی، خون مردگی و درد همراه با سوزش می‌شود.

- نشانه‌ها و علایم گزش عقرب :

۱- درد سوزاننده محل گزیدگی ۶- آبریزش از دهان

۲- تغییر رنگ محل گزش ۷- اختلال روانی

۳- تورم در حال پیشرفت ۸- بی‌اختیاری ادرار و مدفوع

۴- تهوع و استفراغ ۹- بی‌حسی و گزگز انگشتان

۵- بی‌قراری و اضطراب ۱۰- تشنج

- اقدامات و کمک‌های اولیه

۱- عضو مبتلا را بی حرکت کنید ۲ تا ۳ سانتی متر بالای محل گزش را با باند محدود کننده ببندید.

۲- محل را با کیسه یخ، سرد کنید. (هرگز یخ را روی پوست قرار ندهید)

۳- در صورت بروز شوک، آنرا درمان کنید.

۴- مصدوم را به مرکز درمانی منتقل کنید.

درمان قطعی عقرب زدگی بخصوص در گزش انواع سمی آن تزریق سرم ضد سم عقرب است که باید در مراکز درمانی صورت گیرد. بنابراین پس از انجام اقدامات اولیه ای که توضیح داده شد مسموم را برای مداوای اساسی به مراکز درمانی برسانید.

گرد آورنده: فرهاد کشوری

ایستگاه ۵۹